

17.2.2022

Ympäristöministeriö
VN/9898/2021
Lausuntopalvelu.fi

Kaupan liiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi jätelain ja merenkulun ympäristönsuojelulain muuttamisesta

Ympäristöministeriö on pyytänyt lausuntoja luonnoksestaan hallituksen esitykseksi laeiksi jätelain ja merenkulun ympäristönsuojelulain muuttamisesta. Kaupan liitto kiittää lausuntopyyntöä ja esittää kohteliaimmin lausuntonaan seuraavan.

Perustelut

Luku 1.2.1.: Euroopan komissio on pahasti epäonnistunut ns. kertakäyttömuovidirektiivin (jäljempänä SUP) valmistelussa. Tästä johtuen direktiivin teksti on sekä vaikeasti ymmärrettävä että monitulkintaista. Tämän lisäksi komissio on merkittävästi ollut ja on edelleen myöhässä direktiivin lisäohjeistuksen antamisessa. Tilanne on niin yrityksille kuin kertakäyttömuovidirektiivin kansallisesta toimeenpanosta ja valvonnasta vastaaville viranomaisille kestävästi kestämätön. Direktiivin artiklan 4 piiriin kuuluvien tuotteiden kulutuksen vähentämisen raportointi tulisi alkaa kuluvasta vuodesta 2022, mutta edelleenkin niin yritykset kuin kansalliset vastuuviranomaiset eivät tiedä kaikkien tuotteiden osalta, kuuluvatko ne kyseisen artiklan soveltamisalaan vai eivät. Yrityksillä tämä tieto olisi tullut olla viimeistään vuoden 2020 lopussa, jotta niin hankintayksiköt kuin tietojärjestelmiin vuosiraportoinnin vuoksi vaadittavat muutokset olisi ollut mahdollista tehdä vaaditussa aikataulussa. Edellä mainituista ongelmista johtuen tullaan SUP-direktiiviä todennäköisimmin tulkitsemaan eri jäsenmaissa eri tavoin. Tämä sekä vaikeuttaa sisämarkkinan toimintaa että uhkaa johtaa yritysten epäyhtenäiseen kohteluun. Komission huonon lainsäädäntätöön vuoksi olisi ollut komissiolta ryhdikästä myöntää tapahtuneet virheet ja keskeyttää direktiivin toimeenpano siihen asti, kunnes epäselvyydet on saatu selvitettyä ja direktiivin kokonaisympäristövaikutuksista olisi tehtyä uusi kattava arvio.

Luku 2.5: Elinkeinoelämä edustavat liitot, ml Kaupan liitto, on neuvotellut ympäristöministeriön kanssa green dealista SUP-direktiivin 4. artiklan toimeenpanemiseksi Suomessa. Pidämme green dealia tuloksellisimpana tapana täyttää direktiivin vaatimukset tilanteessa, jossa vaihtoehtoja nykyisille pakkauksille ja juomamukeille suurelta osin vasta kehitetään, mikä korostaa yritysten omaehtoista toimintaa käytännön ratkaisujen ja toimintamallien etsimisessä ja kehittämisessä.

Parhaillaan hyväksyttävänä olevan Valtakunnallisen jätesuunnitelman vuoteen 2027 julkista sektoria koskevat toimet ovat keskeisiä SUP-direktiivin 4. artiklan kansallisessa toimeenpanossa. Julkiset toimijat ovat työpaikkaruokailujen järjestäjinä merkittäviä ja muutenkin niiden rooliin kuuluu esimerkkinä toimiminen kansalaisille. Valtakunnallisen jätesuunnitelman mukaan julkisten toimijoiden tulisi lopettaa kertakäyttöisten, muovia sisältävien astioiden hankinta ja käyttö, tiloissaan. Tällä toimenpiteelle mahdollisesti asetettu aikataavoite ja tavoitteen seurannan toteuttaminen olisi hyvä mainita hallituksen esityksen perusteluissa.

17.2.2022

Luku 3 Nykytila ja sen arviointi ja luku 4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset: Kaupan liitto ei kannata HE:ssä esitettyä tuottajavastuun laajentamista direktiivistä poikkeavalla tavalla kansallisella päätöksellä koskemaan myös sisävesiä. Kansallisen toimeenpanon tulisi koskea vain merialuetta ja vain kaupallisessa kalastuksessa käytettäviä pyydyksiä ja välineitä, eikä kansallista laajennusta sisävesiin sekä vapaa-ajankalastusvälineisiin tulisi tehdä. Sääntelystä päätettäessä on tärkeää ottaa huomioon vapaa-ajankalastusvälineiden ja tarkemmin heittokalastusvälineiden olematon negatiivinen vaikutus vesiympäristöön. Rantaroskista esimerkiksi vieheiden osuus kaikista rantaroskista on vain 0,06 % kaikilla rantatyypeillä (lähde Suomen ympäristökeskus).

Kaupan liitto esittää huolensa HE:ssä esitettyjen merkittävien oikeusvaikutusten perusteista, jotka näyttäisivät pohjautuvan osittain suulliseen informaatioon, havaintoihin, karkeaan arviointiin sekä alustaviin tietoihin (s. 22: "Luonnonvarakeskuksen karkean arvion mukaisesti vapaa-ajankalastuksesta jäisi ympäristöön ...", s. 28: "Lisäksi Suomessa on runsaasti sisävesistöjä, joissa kalastetaan paljon ja joissa muovia sisältävien kalastusvälineiden on havaittu aiheuttavan ympäristöhaittoja; suullinen tiedonanto Pidä Saaristo Siistinä ry", s. 46: Lisäksi Suomessa on runsaasti sisävesistöjä, joissa kalastetaan paljon ja joissa muovia sisältävien kalastusvälineiden on havaittu aiheuttavan ympäristöhaittoja, s. 53: Suomen merialueen roskaantumisen lähteet -raportissa on arvioitu, että kalastusperäistä jätettä on rantaroskista 6,3 % (kappalemääristä). Käynnissä on Suomen ympäristökeskuksen tutkimushanke, jonka alustavien tietojen mukaan ...). Tällaista tietoa ei ole mitenkään mahdollista tarkistaa, mitä pidämme erittäin valitettavana.

Kalastusvälineet eivät ole kertakäyttötuotteita eikä niihin tule näin suhtautua myöskään sääntelyn osalta, vaan niiden elinkaari pyritään pitämään mahdollisimman pitkänä niin välineitä huoltamalla kuin korjaamalla. Suomalaisille vapaa-ajankalastus on rakas harrastus ja sillä on tärkeä rooli kansallisen luontosuhteen vahvistajana. Tätä ei tule horjuttaa eikä nähdä ongelmaa siellä, missä ongelmaa ei ole.

Sisävesien roskaantumiseen on tärkeää pyrkiä vaikuttamaan, mutta se on mahdollista toteuttaa ilman kansallista direktiivin soveltamisalan laajentamista, hyödyntämällä kalastusalan yritysten ja kalastusta harrastavien vahvaa halua suojella vesiluontoa. Kalastusvälineitä myyvien yritysten liiketoiminnan suora etu on, että vesistöt pysyvät mahdollisimman puhtaina ja houkuttelevat kansalaisia yhä enemmän määrin kalastusharrastuksen piiriin. Niin kalastusvälineiden maahantuojat kuin valmistajat tekevät jo vapaaehtoisuudesta vastuullisuustyötä luonnon, vesistöjen ja kestävän kalastuksen eteen. Tätä työtä on mahdollista vahvistaa ilman lainsäädäntöön kirjattua kallista ja byrokraattista tuottajavastuuvetoa, joka kurittaisi erityisesti alan lukuisia pieniä ja keskisuuria toimijoita.

Luku 5.2.: Ruotsissa on osana SUP-direktiivin täytäntöönpanoa tehty lakimuutos, jolla kuluttaja voi saada roskaamisesta 800 kruunun suuruisen sakon. Kannatamme vastaavan lakimuutoksen tekemistä Suomessa. Lain perusteluissa kuvataan hyvin roskaajan olevan se yksittäinen henkilö, joka heittää roskan väärään paikkaan. Tällöin paras keino roskaamisen vähentämiseksi on roskaamisen vastaisen informaation ohella suoraan roskaajaan kohdistuvan sanktion uhka.

17.2.2022

Lakiehdotus

25 §: Kauppa on Suomen elinkeinoelämän suurin toimiala myös bruttokansantuotteella mitattuna muodostaen noin 10 prosenttia Suomen BKT:stä. Suomessa toimiva kauppa kilpailee ankarasti globaalien etäkaupan kanssa. Tästä johtuen pidämme erittäin tärkeänä tullin roolin vahvistamista ja sen yhteistyötä Pirkanmaan ELY-keskuksen kanssa tuottajavastuun maan rajat ylittävän etäkaupan valvonnassa. Maan rajojen ulkopuolelta ope-roivien etäkaupan toimijoiden saaminen kattavasti mukaan hoitamaan lakisääteinen tuot-tajavastuuvuoroituksensa on edellytys yritysten tasapuolisille kilpailuedellytyksille Suomen markkinoilla. Tuottajavastuusta yrityksille koituvan kustannusrasitteen jatkuva kasvu ko-rostaa viranomaisvalvonnan merkitystä. Pidämme erittäin tärkeänä, että tuottajavastuuta valvovalle viranomaisille taataan riittävät resurssit, jotta maan rajat ylittävän etäkaupan valvontatehtävä on mahdollista hoitaa kunnolla.

46 §: Tuottajayhteisön vastuu kierrätystavoitteiden saavuttamisessa tulisi rajata vain sen asiakkaiden markkinoille tuomaan pakkausmäärään. Asia on tärkeä yritysten tasapuolisen kohtelun näkökulmasta tilanteessa, jossa Suomen pakkaustilastoihin ollaan jatkossa sisäl-lyttämässä myös muut kuin rekisteröityneiden tuottajien markkinoille saattamat pakkauk-set. Vastuunsa hoitavien yritysten kustannusrasite ja eriarvoinen kohtelu lisääntyvät enti-sestään, jos ne joutuvat huolehtimaan vapaamatkustajien markkinoille saattamien pak-kausten kierrätystavoitteiden saavuttamisesta.

47a §: Pykälän mukaan pakkaustuottajien tulee korvata tiettyjen kustannustehokkaiden jätehuolto- ja siivoustoimien kustannuksia kunnille. Korvausten maksamisen lähtökohtana on toimien kustannustehokkuus. Kustannustehokkuuden arviointi ehdotetaan kuitenkin siirrettäväksi yksinomaan kunnille, jotka ovat myös korvauksen saajia. Myös maksajalla tulee olla oikeus määrittää, onko toiminta kustannustehokasta vai ei, jotta vastuiden ja oi-keuksien välille ei muodostu räikeää ristiriitaa. Hyvän yhteistoiminnan onnistumisen edellytys on, että tuottajat ja kunnat voivat yhdessä koota tietoa, arvioida toimintaa ja edistää par-haiden käytäntöjen käyttöönottoa. Julkinen kilpailuttaminen ei automaattisesti takaa toi-minnan tehokkuutta, eikä sitä siis voida yksin pitää osoituksena kustannustehokkaasta toiminnasta.

47c §: Tuemme voimakkaasti ehdotuksen perusteluissa esitettyä tuottajien ja Kuntaliiton yhdessä sopimaa mallia korvausten määrittämiseksi vuosille 2023-2025. Vuodesta 2026 alkaen korvaukset perustuisivat ko. toimijoiden yhdessä kehittämän tiedonkeräyksen tuot-tamaan luotettavaan aineistoon.

47c §: Koska tiedonkeräyksen kehitystyö on vasta alkamassa, lain tasolla ei tule määrätä siitä, että kuntien jätehuolto- ja siivoustoimista aiheutuva kokonaiskustannus kerätään otosperusteisesti. Tuottajien oikeusturvan kannalta on keskeistä, että kunnista kerättävä tieto koskee vain tuottajien maksuvastuulla olevia tehtäviä ja edustaa kattavasti koko Suo-mea. Tämä edellyttää, että oikean kustannustiedon keräämiseen panostetaan kunnissa ja tiedonkeräys suunnitellaan kattavasti ja laadukkaasti. Otosperusteisuus on syytä sallia ja se voi osoittautua riittäväksi kokonaiskustannusten määrittämisestä, mutta sen käyttöön ei ole mitään syytä suoraan toimijoita määrätä.

47c §: Pidämme tärkeänä, että indeksin käyttö on lain perusteluissa rajattu tuoteryhmä-kohtaisten korvausten tarkistamisessa vain pitkiin, vähintään viiden vuoden mittaisiin kor-vauskausiin.

17.2.2022

47d §: On tärkeää, että tuottajien kunnille maksaman korvauksen maksuajankohdaksi on määrätty korvausvuotta seuraava vuosi, koska yrityskohtaiset pakkaustiedot, joihin maksut perustuvat, voidaan kerätä yrityksistä ainoastaan jälkikäteen. Tämä on myös edellytys sille, että korvauksesta syntyvät kustannukset voidaan kohdentaa tuottajille oikein.

47e §: Ehdotuksessa tuottajat määrätään vastaamaan kunnille maksettavien korvausten laskemisessa tarvittavien lähtötietojen hankkimisesta ja sen kustannuksista. Sen sijaan kunnille ei aseteta tältä osin mitään lakisääteisiä velvoitteita, vaikka tarvittavia tietoja ei voida hankkia ilman kuntien toimia ja myötävaikutusta. Esitetty yksipuolinen vastuu ei mahdollista ehdotuksen edellyttämää tiedonkeräystä, eikä se ole tuottajien näkökulmasta hyväksyttävissä.

Kunnille tulee asettaa lakisääteinen velvoite korvausten määrittämisessä tarvittavien kustannustietojen keräämiseen ja toimittamiseen tuottajille. Näiden kustannustietojen kerääminen ja toimittaminen ei voi olla tuottajien kustannusvastuulla, koska kyse on kuntien omasta kustannusseurannasta niille maksettavien korvausten määrittämiseksi. Lisäksi kuntien myötävaikutusta tarvitaan kerätyn jätteen ja siivotun roskan koostumustutkimusten suorittamiseen.

Lain perusteluissa (kpl. 4.2.4, s. 64) esitetään seuraavaa: "...tuottajia koskevan uuden kustannusvastuun määrittely edellyttää kuntien vastuulle kuuluvien jätehuolto- ja siivoustoimien kokonaiskustannustietojen luotettavuuden parantamista. Tämä edellyttää yhteisten toimintatapojen käyttöönottoa ja kehittämistä kunnissa". Perusteluteksti kuvaa asiaa täysin oikein ja kustannustietojen keräämiseen liittyvä kuntien vastuu tulee kirjata myös lain pykälään.

47 f §: Tuoteryhmäkohtaisten korvausten jyvittämisessä tuottajavastuullisten yritysten maksettaviksi tulee mielestämme huomioida markkinaosuuksien lisäksi se, kuinka paljon kunkin tuoteryhmän tuotteet roskaantumista aiheuttavat. Ehdotammekin pykälän muotoilusta siten, tuottajayhteisön olisi perustellusta syystä mahdollista kohdentaa tuoteryhmäkohtaisia kokonaiskustannuksia kunkin tuoteryhmän sisällä tuotteille siinä suhteessa kuin niitä kerätyn jätteen ja siivotun roskan joukosta löytyy. Nämä tuotekohtaiset kustannukset jaettaisiin sitten tuottajille markkinaosuuksien suhteessa.

48 §: EU-jätesäädöspaketti ja SUP-direktiivi eivät salli mitään tuoteryhmiä koskevia kansallisia tuottajavastuurajauksia, kuten yrityksen liikevaihtorajana pohjaavaa rajausta, joka on ollut Suomessa tähän asti käytössä. Ympäristöministeriön selvityksen mukaan pelkkä liikevaihtorajan poistaminen toisi pakkausten tuottajavastuun piiriin noin 31 000–39 000 uutta yritystä nykyisten 4 300 yrityksen lisäksi.

Kannatamme vahvasti 1 miljoonan euron liikevaihtorajan poistamista ja pidämme perusteltuna siihen liittyen muuttaa tuottajan määritelmää tiettyjen ns. palvelupakkausten osalta. Palvelupakkausten osalta HE:ssä esitetty muutos on mielestämme välttämätön, koska se vähentää merkittävästi uusien tuottajavastuuvollisten yritysten lukumäärää noin 2 000–22 000 kappaleella pienten, alle 1 miljoonan euron liikevaihdon yritysten, osalta. Lisäksi muutoksella vähennettäisiin tuottajavastuun piiristä myös sellaiset maatalousyrittäjät, jotka pakkaavat tuotteita myytäväksi esimerkiksi suoramyyntinä tilalta suoraan kuluttajille. Näin vähennetään merkittävästi pienille tuottajayrityksille ja viranomaiselle kohdistuvaa sääntelytaakkaa. HE:ssä esitetyt muutokset vähentävät sekä pakkausten tuottajavastuujärjestelmän monimutkaisuutta että tekee siitä kustannustehokkaamman.

17.2.2022

Lain voimaantulo: Lain 48 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaista, uudistettua pakkausten tuottajan määritelmää sovellettaisiin 1.1.2023 alkaen. Ehdotamme soveltamisajankohdan siirtämistä vuodella eteenpäin. Lakiehdotus hyväksyttäneen eduskunnassa aikaisintaan kevätistuntokauden 2022 päätteeksi, jolloin yrityksille, Ringille ja pakkausten tuottajayhteisöille jäisi esityksen mukaan noin puoli vuotta aikaa valmistautua muutokseen. Tämä aika ei riitä kaikkiin niihin toimiin, joita yli 30 000 potentiaalisen uuden asiakasyrityksen sujuva liittäminen tuottajavastuujärjestelmään edellyttää. Muutoksia tarvitaan mm. asiakassopimusten ehtoihin, asiakkaiden rekisteröitymisen järjestelmiin ja pienten yritysten raportointikäytäntöihin.

Kohteliaimmin

Mari Kiviniemi
toimitusjohtaja
Kauan liitto

Marja Ola
johtava asiantuntija
Kaupan liitto